

احمد شوقی

امیر الشعراء معاصر عرب

تألیف و تصنیف:

دکتر حمید ولی زاده

(عضو هیأت علمی، دانشگاه شهید مدنی آذربایجان)

ویراستار:

علی صیادانی

عنوان و نام پدیدآور : احمد شوقی امیرالشعراى معاصر عرب / حمید ولی زاده

مشخصات نشر : تهران، صداقت، ۱۳۹۲

مشخصات ظاهری : ۵۲۴ص

شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۶۵۰۴-۹۱-۹

وضعیت فهرست نویسی : فیا

موضوع : شعر عربی - عصر - تاریخ و نقد - قرن ۲۰

رده بندی کنگره : PJA۴۸۷۲/۷ ی ۸۷۱۳۹۲

رده بندی دیویی : ۸۹۲/۷۱۶

شماره ثبت کتاب ملی : ۳۳۸۴۴۱۶

نام کتاب : احمد شوقی امیرالشعراى معاصر عرب

مؤلف : حمید ولی زاده

سال چاپ : ۱۳۹۲

نوبت چاپ : اول

چاپ : صداقت

صفافی : صداقت

تیراژ : ۵۰۰

شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۶۵۰۴-۹۱-۹

انتشارات صداقت

آدرس: تهران، میدان انقلاب، خیابان ۱۲ فروردین، پاساژ ۱۲ فروردین، واحد ۶

تلفن: ۶۶۴۰۱۹۳۸ - همراه: ۰۹۱۳۱۷۵۳۷۰۶

حق چاپ برای ناشر محفوظ است.

هر گونه اقتباس، کپی، چاپ و تکثیر از این اثر، ممنوع و به موجب بند ۵ ماده ۲ قانون حمایت از حقوق مصنفان و نویسندگان مجاز نیست.

فهرست مطالب

پیشگفتار..... ۱۲

بخش اول: شعر و عصر جدید (۳۸-۱۵)

فصل اول: عصر جدید..... ۱۷

اولواعیاسی..... ۱۹

تاریخعصر..... ۲۱

فصل دوم: ادبیات عصر نهضت..... ۲۳

شعر در عهد نهضت..... ۲۵

نسل جدید..... ۳۰

فصل سوم: جمعیت آپولو..... ۳۳

بخش دوم: اشعار شوقی (۸۸-۳۹)

فصل اول: زندگی شوقی..... ۴۱

تولد..... ۴۳

زندگی مرفه..... ۴۶

شوقی در تبعید..... ۴۷

شوقی در فرانسه..... ۴۸

نقاط عطف زندگی شوقی..... ۴۹

فصل دوم: جایگاه و آثار ادبی شوقی..... ۵۱

جایگاه ادبی و آثار منظوم و منثور شوقی..... ۵۳

نمایشنامه نویسی و نمایشنامه منظوم شوقی..... ۵۷

نمایشنامه های شوقی..... ۶۱

۶۳	نظر «صالح جودت» در مورد نمایشنامه های شوقی
۶۴	شخصیت شوقی
۶۹	فصل سوم: گرایش های شوقی و ویژگی های عمومی شعر او
۸۵	فصل چهارم: سیر ادبی - هنری شوقی
	بخش سوم: تقلید و تجدد (۱۰۸-۸۹)
۹۱	فصل اول: مکتب تقلید
۹۷	فصل دوم: تقلید و تجدد
۹۹	شوقی بین تقلید و تجدد
۱۰۴	براعت در تقلید
	بخش چهارم: شعر شوقی (۱۳۴-۱۰۹)
۱۱۱	فصل اول: مقام شاعری شوقی و پایه های آن
۱۱۳	مقام شاعری شوقی
۱۱۵	پایه های شعری شوقی
۱۱۹	فصل دوم: نبوغ و امیرالشعرایی شوقی
۱۲۱	نبوغ شوقی
۱۲۲	امیرالشعرایی شوقی
۱۲۷	فصل سوم: تأثیر و تأثر شوقی
۱۲۹	شوقی و متنبی
۱۳۱	شوقی و ابن زیدون
۱۳۲	شوقی و محمد عبدالمطلب
۱۳۳	شوقی و زبان عربی

بخش پنجم: در ترازوی نقد (۱۶۶-۱۳۵)

فصل اول: نقد ادبا بر شوقی.....	۱۳۷
طه حسین.....	۱۴۰
عقاد.....	۱۴۴
مهدی مسعود.....	۱۴۸
براهیم یازجی.....	۱۴۹
فصل دوم: شوقی و میر ادبا.....	۱۵۱
شوقی و حافظ ابراهیم.....	۱۵۳
شوقی و شکیر.....	۱۵۸
شوقی و رافعی.....	۱۶۱
شوقی و فرزندش حسین.....	۱۶۲

بخش ششم: صورت شعری (۱۹۶-۱۶۷)

فصل اول: صورت.....	۱۶۹
صورت فنی.....	۱۷۱
زیبایی شناسی.....	۱۸۰
فصل دوم: صور خیال.....	۱۸۳
خیال.....	۱۸۵
صبغه اشرافی صور خیال.....	۱۹۳

بخش هفتم: لفظ و معنی (۵۱۰-۱۹۷)

فصل اول: لفظ و معنی.....	۱۹۹
تعریف لفظ و معنی.....	۲۰۱

۲۱۰	تناسب الفاظ
۲۱۲	تناسب معانى
۲۱۵	تناسب اغراض
۲۱۶	اسلوب
۲۱۸	موسيقى
۲۲۴	عاطف
۲۲۶	زبان شعر
۲۳۱	وحدت قصيد
۲۳۳	صداقت در شعر
۲۳۶	ابداع و مواضع آن
۲۴۱	فصل دوم: لفظ و معنى در شوقيان
۲۴۳	اسلام
۲۴۳	عشق شوقى به اسلام
۲۴۴	قصيده «نهج البردة»
۲۴۹	قصيده «الهمزية النبوية»
۲۵۵	قصيده «ذكرى المولد»
۲۸۷	انشای ايدئولوژى
۲۸۷	قصيده «باريس»
۲۸۹	قصيده «نجاه»
۲۹۱	وطن
۲۹۶	عشق شوقى به مصر

۲۹۶	قصیده «کبار الحوادث فی وادی النيل»
۳۰۵	عشق شوقی به عرب
۳۰۶	قصیده «نکبة دمشق»
۳۱۹	شوقی شاعر مردم
۳۲۲	اشعار
۳۲۲	اخلاق و فضیلت
۳۲۶	حکمت
۳۲۹	تاریخ
۳۳۲	قصیده «أبو نعل»
۳۳۵	قصیده «توت عنخ آمون»
۳۴۰	شعر تعلیمی
۳۴۱	قصیده «العلم و التعليم و واجب المعلم»
۳۴۵	جامعه و اصلاح اجتماعی
۳۴۸	فقر و تهیدستی
۳۵۳	زن و آزادی
۳۵۷	مناسبات تکریم
۳۶۱	مطبوعات
۳۶۲	قصیده «الصحافة»
۳۶۴	سیاست
۳۶۴	شوقی و انگلیس
۳۶۹	شوقی و ترکان

- ۳۷۴..... شوقى و خلافت عثمانى
- ۳۸۳..... موضع شوقى در برابر عربى پاشا
- ۳۸۴..... رياض پاشا
- ۳۸۶..... سلطان حسين كامل
- ۳۸۸..... درين شعر
- ۳۹۴..... اشعار حماسى
- ۳۹۷..... شوقى شاعر دربار
- ۳۹۷..... شوقى شاعر خديوي فائق
- ۴۰۱..... شوقى شاعر خديوي عباس
- ۴۰۵..... حادثه دنشواى
- ۴۰۸..... اندلس
- ۴۱۱..... قصيده «بعد المنفى»
- ۴۲۲..... رود نيل
- ۴۲۸..... خانواده
- ۴۲۸..... قصيده «أمانة»
- ۴۳۱..... وصف
- ۴۳۱..... قصيده «غاب بولونيا»
- ۴۳۳..... قصيده «الربيع و وادى النيل»
- ۴۳۸..... وصف اختراعات جديد
- ۴۴۲..... رثا
- ۴۴۴..... قصيده «يرثى أباه»

۴۴۵	قصیده «مصطفی کامل باشا»
۴۵۴	غزل
۴۵۷	قصیده «خدعوها»
۴۶۱	قصیده «أثر البال فی البال»
۴۶۴	مدح
۴۶۸	مثال و حکایات
۴۷۵	حکایت «سلطان و الدیک»
۴۷۷	حکایت «ایمان الیهدد»
۴۷۸	معارضات شعری
۴۸۱	معارضه شوقی با حصص
۴۸۹	معارضه شوقی با متنبی
۴۹۳	معارضه شوقی با ابوتمام
۴۹۷	معارضه شوقی با بحتری
۵۰۷	معارضه شوقی با ابوالبقاء رندی
۵۱۱	فهرست منابع و مآخذ

پیشگفتار

حمد و سپاس بیکران خدای لایزال را که همواره زبان از وصف اوصاف او ناتوان است. خوانندی که برتر و بزرگتر از آن است که در وهم و فهم بگنجد؛ او جمیلی است که جمالش را جز با این که بتوان دید و چشم ظاهر را یارای دیدنش نیست. درود و صلوات بیکران ذات لایزال و بی‌نیاز پیوسته فرشتگان الهی بر ارواح مقدس برگزیدگانش؛ به ویژه بر نخبه آدمیان و اشراف عالمیان. ایام پیامبران، پیشوای جهانیان، قائد اعظم، برگزیده معظم، نبی مکرم، سید الانبیاء و صلوات الله علیه، حضرت ختمی مرتبت، محمد مصطفی (ص)، و مدح و ثنای بی حدّ و عدّ بر امام موسی (ع) از اولین امام، علی (ع) شیر یزدان، قلب شیعیان، شاه مردان، تا آخرین امام، مهدی (عج) امام غایب؛ محبوب هر طالب، صاحب الزمان، باد.

بدیهی است که بهترین وسیله رساندن علوم و فنون دیگران و روشن ترین ابزار ارتباطی میان انسانها، بیان است، بیان وقتی به زیور فصاحت و بلاغت آراسته شود، ابلاغ مقاصد و درک حقایق، آسانتر خواهد بود؛ و گوینده زمانی به جهت فصاحت و بلاغت آراسته می شود که بتواند تجربیات و افکار و اندیشه های خود را به شیوه رسا و شیوا روشن به مخاطبان انتقال دهد.

طبعاً هر فردی در زندگی خود با امور مختلفی مواجه می شود و در هر مورد، حالات روحی و روانی متفاوتی دارد و شیوه برخورد و اظهار نظر او در تمامی موارد یکسان نخواهد بود. برای تبیین مقاصد و القاء مفاهیم، روشهای مختلفی وجود دارد. یکی از

روشهای بیان، اسلوب ادبی است که در آن، احساس و عاطفه انسان، مورد خطاب و نوازش قرار می‌گیرد، و سعی نویسنده و هنرمند بر این است که احساسات و عواطف مخاطب را برای تأثیرگذاری برانگیزد. به همین منظور شاعر از حقیقت محسوسات چشم‌پوشی می‌کند و در عالم خیال گام می‌نهد و با به کارگیری تجربیات شخصی، و عاطفه و احساس درونی خویش، تصویر جدید و صورت تازه‌ای از آن محسوس می‌سازد و با اسلوب ادبی خاص به بیان آن می‌پردازد. از ویژگیهای خاص این اسلوب، زیبایی، تازگی و تأثیرگذاری است که از خیال، عواطف، موسیقی، الفاظ و معانی سرچشمه می‌گیرند. می‌توان گفت الفاظ و معانی در اثر این اسلوب جایگاه ویژه‌ای برخوردارند.

احمد شوقی را جدایه شاعرانی است که سهم زیادی در استمرار نهضت احیاء و تجدد ادبی در عصر حاضر دارد. چراغی که می‌توان گفت که اگر او در عرصه ادبی دوره معاصر ظهور نمی‌کرد، بعضی از جمعیت‌های ادبی از گذر در عرصه زبان و ادبیات عربی به وجود نمی‌آمدند. واقعیت این است که نظرات متفاوت ادبا و نقادان درباره شعر و سبک ادبی این شاعر نام آور، منشأ تحولات فراوانی شده است. در که در محضر اساتیدی چون حسین مرصفی و شیخ محمد بسیونی به تلمذ پرداخته بود، توانست به بزرگ و حیاتی را عملی سازد و مکتب نیوکلاسیک را که محمود سامی البارودی بانی و سرگرا آن بود، استمرار و دوام بخشد.

لفظ و معنی، از جمله موضوعاتی است که ارزش، اهمیت و جایگاه آن در شعر بیشتر تجلی می‌یابد و آن به واقع شالوده و اساس شعر را شکل می‌بخشد. درک درست اندیشه‌های اسلامی، اجتماعی، سیاسی، حکمی، اخلاقی و تربیتی شوقی و آگاهی از کم و کیف تأثیر آن در جهان اسلام و عرب و نیز جامعه جهانی، مستلزم تجزیه و تحلیل لفظ و معنی در آثار اوست. به همین منظور دیوان او «شوقیات» مورد مطالعه قرار گرفته است تا

میزان توفیق وی در استفاده از الفاظ و معانی برای ارائه افکار و اندیشه های خود بهتر و بیشتر معلوم و تبیین شود؛ مطالعه دیوان او این نکته را مسلم می دارد که شوقی توانسته است با خیالی وسیع، حسی تیز، عاطفه ای قابل تحسین و نبوغی خارق العاده، زندگی فردی و اجتماعی و حوادث جامعه را از روزگاران قدیم، تا عهد جدید به نحو احسن به تصویر کشد. با توجه به اشیاء و جایگاه والای او می توان مدعی شد که شوقی، متنبی یا بحرّی روزگار معاصر است؛ چه بعد از آنها شاعری چون وی قدم به گلزار ادب نگذاشته است. احمد شوقی کسی است که در سبک و سبزه نبوغ فطری خود به روح پژمرده شعر عربی حیات دوباره ببخشد و با استعاره از الفاظ و معانی و تکیه بر ملکه ذهنی در بیان افکار و اندیشه ها، به اهداف عالیه خود نایل آید. نظر به اهمیت امر و جهت شناخت باورهای صادقانه و اصل شوقی، سعی بر این است که کلیات شوقی با تکیه بر آثار خود او مورد تجزیه و تحلیل قرار گیرد تا باورهای صادقانه و اصل او معلوم گردد.

شیوه تحقیق در این کتاب به صورت توصیفی - تحلیلی» بوده و سعی شده است تا حد امکان، منابع دست اول و مراجعی که از زندگی اجتماعی و ادبی و آثار شاعر، اطلاعات ارزشمندی به دست می دهند، مورد مطالعه قرار گیرد. همچنین برای بازنمایی خلاقیت و نبوغ ادبی و ذوق شعری او، از کتابهایی که در زمینه نقد ادبی و زندگی شناسی نگاشته شده، استفاده شده است.

من الله التوفیق

دکتر حمید ولی زاده

عضو هیأت علمی دانشگاه شهید مدنی آذربایجان